

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОЗАХИСНОГО РУХУ У ДОТРИМАННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Чільне місце у недержавній системі забезпечення, реалізації та захисту прав та свобод людини і громадянина посідає правозахисний рух. Українська «Юридична енциклопедія» визначає його наступним чином: «Правозахисний рух — вид суспільного руху на захист прав та свобод людини і громадянина. Має як міжнародний, так і національний характер. Ініціюється і організовується здебільшого громадськими, правозахисними організаціями та об'єднаннями» [1, с. 45]. Суспільна потреба в існуванні правозахисного руху та актуальність його функціонування для сучасної України диктується, серед іншого, деякими універсальними особливостями самої природи державної влади. Досить точну їх характеристику дає відомий український правозахисник Є. Захаров: «Будь-яка держава (в тому числі й у країнах з усталеною демократією), виходячи з пріоритетів стабільності й порядку, прагне розширити сферу свого впливу, збільшити зони регулювання та регламентування життя людей, зменшуючи свободу вибору. Така природа держави. Державний чиновник завжди вважає, що він апіорі мудріший, ніж проста людина, і краще знає, як кому треба жити. Цій експансії держави протистоять громадянське суспільство — сукупність усіх недержавних структур, що самоусвідомлює себе, структурована недержавна частина народу. Його політичний смисл полягає в ототоженні себе з домінуючим фактором суспільного прогресу, в розумінні свого природного верховенства над державою. Розвинуте громадянське суспільство, будучи інтелектуальним опонентом держави, змушує її орієнтуватися на суспільні інтереси, суспільну думку в головних аспектах внутрішньої та зовнішньої державної політики. Виконуючи захисні функції, громадянське суспільство робить об'єктом спільної уваги й аналізу порушення прав людини та відновлює справедливість або зводить ці порушення до мінімуму» [2]. Активність правозахисного руху йде, врешті рещт, і на користь самій державі.

Правозахисні організації — це особливий вид недержавних організацій, діяльність яких спрямована на утвердження й захист прав і свобод людини, ефективний контроль за їхнім дотриманням державою, її органами і посадовими особами. Діяльність правозахисних організацій спрямована по-перше на захист прав людини в конкретних випадках, по-друге на поширення інфор-

мації про права людини, по-третє аналіз стану з правами людини. Усі три напрямки тісно взаємозалежні, робота тільки в одному із трьох напрямків, не може бути ефективною. Предметом контролю правозахисних організацій є поточна державна політика в галузі прав людини, рішення, дії (бездіяльність) державних органів та їх посадових осіб, у результаті яких порушуються права і свободи людини, або створюються перешкоди для здійснення людиною своїх прав і свобод, або людина незаконно залучається до виконання яких-небудь обов'язків чи незаконно притягається до відповідальності. Ці порушення, перешкоди і примус можуть бути системними, тобто стосуватися не однієї людини, а групи людей, тому правозахисні організації розглядають заяви і скарги як фізичних, так і юридичних осіб, включно із зверненнями групи людей, або проводять розслідування з власної ініціативи. Правозахисні організації покликані вирішувати такі завдання:

1. Захищати права і свободи людини, закріплені в Конституції і національному законодавстві (включно з міжнародними угодами, згоду на обов'язковість дотримання яких дав парламент);
2. Бути джерелом інформації про права людини для народу та органів влади, підвищувати рівень освіченості в галузі прав людини, заохочувати становлення цінностей і розвиток настанов, що сприяють повазі і усвідомленню прав людини;
3. Аналізувати стан з правами людини у своїй країні та її окремих регіонах [3].

Найважливішою функцією правозахисних організацій в Україні, як і в інших країнах світу, є контроль (моніторинг) за діями держави у сфері прав людини через збирання, оцінки, а також розповсюдження інформації про стан дотримання прав людини та про будь-які їх порушення. Такий моніторинг має слугувати підвищенню відповідальності органів державної влади перед громадянами своєї країни за дотримання у цій галузі певних загальновизнаних у світі стандартів. Неурядові правозахисні організації, будучи незалежними та більш гнучкими, на відміну від державних інституцій, у своїй діяльності часто більш оперативно й гостро реагують на конкретні випадки порушення прав людини. Різноманітними є напрями, методи та форми їх діяльності: якщо деякі з них спеціалізуються за конкретними сферами діяльності, то інші зосереджуються на певних регіонах. Важливе значення як для аналізу реального стану дотримання прав людини в Україні, так і привернення уваги органів влади та громадськості до існуючих у цій сфері проблем має моніторинг, що здійснюється міжнародними і українськими громадськими правозахисними організаціями. Щорічно правозахисними організаціями проводяться дослідження у сфері дотримання прав людини і оприлюднюється результати у вигляді доповіді про стан із правами людини в Україні. У них надається загальна

оцінка державної політики в сфері прав людини та розглядається їхнє становище в Україні. Кожен розділ доповіді містить перелік і аналіз порушень того чи іншого права щороку. У доповіді також аналізується чинне законодавство, що спричиняє порушення прав і свобод, а також законопроектів, що можуть змінити ситуацію. Також у кожній доповіді надаються рекомендації для усунення порушень та покращення ситуації в цілому.

Провідна роль у створенні та оприлюдненні вказаних щорічних доповідей належить таким знаним представникам вітчизняного правозахисного руху, як Українська Гельсінська спілка з прав людини і Харківська правозахисна група. Достатньо впливовою та авторитетною не тільки в Україні, але і за її межами є Українська Гельсінська спілка з прав людини, всеукраїнська асоціація громадських правозахисних об'єднань, метою якої є сприяння практичному виконанню гуманітарних статей Заключного акту Гельсінської наради з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) 1975 року, інших прийнятих на його розвиток міжнародних правових документів, а також усіх інших зобов'язань України в сфері прав людини та основних свобод. Українська Гельсінська спілка з прав людини була створена у квітні 2004 р. та складається з 23 громадських правозахисних організацій-учасників. Спілка є неприбутковою та неполітичною організацією. Основними напрямками її діяльності є здійснення постійного моніторингу дотримання прав людини та основних свобод в Україні й інформування про факти порушень прав і свобод; захист прав людини та основних свобод в органах державної влади та місцевого самоврядування; здійснення досліджень з прав людини та основних свобод, у тому числі постійний моніторинг підготовки проектів законів та інших правових актів; проведення освітніх заходів і кампаній, семінарів, тренінгів, конференцій тощо; сприяння розвитку мережі правозахисних організацій [4].

Таким чином зрозуміло, що правозахисні організації виконуючі свої функції відігравати роль буфера між суспільством, державою і різноманітними суспільними групами. Тенденція спаду чи уповільнення розвитку правозахисного руху є серйозною стратегічною загрозою досягненню цілі повноцінної практичної реалізації прав людини. Тому правозахисники у сучасній Україні повинні приділяти особливі зусилля на підтримання розвитку правозахисних ініціатив, на підвищення їх ролі у дотриманні прав людини.

Список використаної літератури:

1. Батанов О.В., Кампо В.М., Овсієнко В.В. Правозахисний рух // Юридична енциклопедія. В 6 т./ Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. — 5 том: П-С. — К.: «Українська енциклопедія», 2003. — С. 45.

2. Захаров Є. Недержавні організації в Україні та їх взаємостосунки з органами влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khpg.org/index.php?id=1084631241>
3. Захаров Є. Що таке право захист? Завдання, функції, права і принципи діяльності правозахисних організацій [Електронний ресурс] / Євген Захаров // Незалежний культурологічний часопис «І». Випуск «Громадянське суспільство – Україна 2001». – 2001. – № 21. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/zakharov.htm>
4. Українська Гельсінська спілка з прав людини: Про нас [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.helsinki.org.ua/index.php?r=a1b1c1>